

Wat *kunnen* we tegenwoordig nog met de FILATELIE? (2)

Als tweede onderwerp in deze serie artikeltjes over de filatelistische elementen komen STEMPELS aan de orde. Stempels kunnen verschillende doelen hebben. In het eerste artikeltje kwamen we, tussen de regels door, al eentje tegen: sommige stempels vertellen namelijk iets over de *lotgevallen* van een poststuk. Voorbeelden daarvan zien we op onderstaand poststuk. We zien hier een censuurstempel en een stempeltje met de mededeling “DEUTSCH Geschäftlich” (wat wil zeggen dat het gaat om een zakenbrief in de Duitse taal). Dit laatste is geplaatst om de aard van het stuk aan te geven ten behoeve van de autoriteiten. In 1946 werd het postverkeer in West-Duitsland namelijk nog gecontroleerd door de geallieerde bezettingsmachten. Het derde stempel op deze brief is een frankeermachinstempel, destijds altijd in de kleur rood. Opmerkelijk is dat dit stempel uit de Nazitijd gewoon werd doorgebruikt, maar ja, er waren nog geen nieuwe! Drie stempels dus, met alle drie een “verhaal”.

Maar de meeste stempels op poststukken zijn aangebracht voor VERNIETIGING van de zegel. Dat klinkt nogal gewelddadig, maar men gebruikt deze vakterm nu eenmaal voor deze handeling: het onbruikbaar maken van de zegel voor hergebruik.

In de loop van de tijd zijn door de posterijen steeds efficiënter manieren bedacht om die vernietiging uit te voeren. Het begon in veel gebieden met een pennenstreek door een postbeambte en vervolgens deden diverse handstempels hun intrede. Aanvankelijk meestal alleen met een plaatsnaam, het woord Franco, of een getal (punt- of nommerstempels). Daarna volgden allerlei soorten stempels met een plaatsnaam (soms een trein-, tram- of boottraject) met een (verstelbare) aanduiding van datum, uur of dagdeel. De laatste hebben als voordeel dat ze voor het postpersoneel en voor de ontvanger steeds duidelijk informatie tonen over de herkomst en de tijd die het poststuk onderweg is.

Het verzamelen van een bepaald type van de oudere handstempels is niet alleen een kwestie van geduldig bij elkaar zoeken, maar ook van veel studie en detectivewerk. Zo staat er in het Maandblad Filatelie van mei 2008 bij de titel van een artikel over de driehonderd puntstempels van Nederland de veelzeggende toevoeging: “Verrassingen nog steeds mogelijk, tellen gestaakt”, terwijl men zou denken dat van stempels uit de periode 1869-1893 langzamerhand *alles* wel bekend zou moeten zijn.

Als we in hetzelfde artikel kijken naar de lijst van geraadpleegde literatuur dan wordt al snel duidelijk dat het hier niet om beginnerswerk gaat. Of er ook “geen beginnen aan is” om stempels te verzamelen? Die vraag moet u aan het eind van dit artikel zelf maar beantwoorden...

Op onderstaande kaart staan, van links naar rechts, een zogenaamd *bestellerstempel*, een *typenraderstempel* en een *grootrondstempel*. Het typenraderstempel van Grouw doet hier dienst als aankomststempel. Het veel kleinere kantoor Rauwerd had nog het oudere grootrondstempel in gebruik. Het doet hier dienst als vernietigingsstempel, maar tegelijkertijd is het natuurlijk ook een vertrekstempel. Ieder kan direct zien dat de kaart de circa 10 km lange reis inderdaad in een extreem korte tijd heeft afgelegd. De post van Rauwerd voor Grouw zal ongetwijfeld via Ilnsum op het spoorwegstation Grouw-Ilnsum zijn overhandigd. Of het eten bij mijn “pake” Sjoerd is gelukt kan ik helaas niet vertellen, maar “beppe” deed daar doorgaans niet moeilijk over.

Toenemend postverkeer leidde vervolgens tot de komst van machinestempels en die weer tot de toevoeging van een “vlag”, waarin de posteries belangrijke mededelingen kwijt konden, of die ze konden vullen met wel of niet *betaalde* reclame.

De vernietigingsstempels hebben dus duidelijk een nevensdoel en de volgende stap is dan ook logisch. Er zijn diverse speciale gelegenhedenstempels, waarbij het vernietigen slechts *bijzaak* is geworden. Die zegel of dat poststuk is juist door dat speciale stempel verzamelaarderwaardiger geworden. Tot die categorie horen alle eerstedag stempels, zoals dat hiernaast.

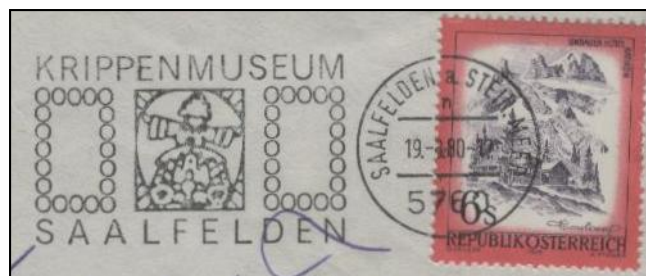
(Vernietigings)stempels kunnen dus om verschillende redenen interessant zijn en dat zijn evenzoveel redenen om ze te gaan verzamelen:

1. als type (bijvoorbeeld kleinrondstempels),
2. om de geschiedenis van poststukken (route, tijd),
3. om de tekst of afbeelding (waarover zo meteen meer).

In de thematische filatelie probeert de verzamelaar een *verhaal* te vertellen met allerlei filatelistisch materiaal, waaronder stempels. Het zal duidelijk zijn dat een vernietigingsstempel met alleen een plaatsnaam, datum en tijd veel minder informatie kan bieden dan een vlagstempel of een gelegenheidsstempel. Zo kunnen we het eerder getoonde stempel van Luzern tegenkomen in een verzameling over het theater en het nevenstaande van Walchwil in een verzameling over waterrecreatie. Daarbij kan zowel de tekst als een afbeelding worden gebruikt!

Uit de vele mogelijkheden van thematisch gebruik van stempels kiezen we nog een voorbeeld: een viertal stempels met religieuze onderwerpen.

Het verzamelen van de diverse Nederlandse stempeltypes met al hun variaties en bijzonderheden over hun gebruiksduur is een ware uitdaging. Soms is het begrip *levenswerk* zelfs van toepassing. Voor degenen die zich willen oriënteren

staan er interessante artikelen in de Speciale NVP catalogi van 2003 en 2007, respectievelijk over het kleinrondstempel en het grootrondstempel. Op de tweede bladzijde van dit artikel lieten we van dit laatste type al een voorbeeld zien en hier volgen nog een paar. Alle drie de stempels zitten op prentbriefkaarten uit de periode 1910-1916.

Het laatste is een treinstempel. Van de drie volledige en goed leesbare stempels bedraagt de catalogusprijs respectievelijk 10, 8 en 3 euro en ook dat aspect mag u zich realiseren voor u dit verzamelgebied betreedt. De stempels van veel piepkleine hulpkantoren hebben

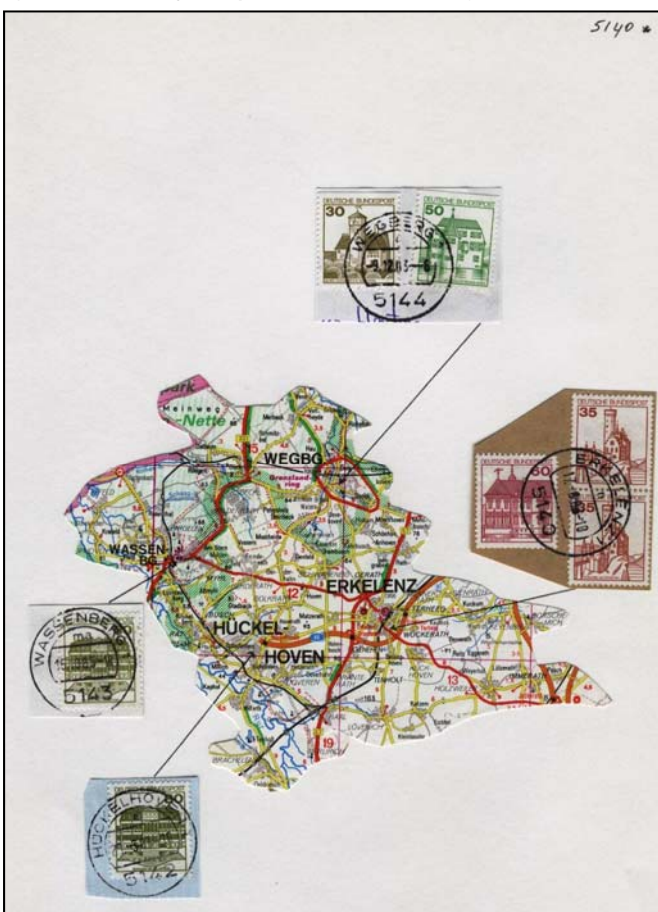
drie cijfers voor de komma en het tramstempel van het traject Drachten-Veenwouden staat voor €800 in de catalogus. De nagedachtenis van de opa's en oma's uit de 19e en begin 20ste eeuw die al hun verjaardags- en vakantiepost zorgvuldig hebben bewaard voor het nageslacht kan dan ook niet genoeg in ere worden gehouden! Het is overigens een misverstand dat alleen *oude* stempels interessant zijn voor de verzamelaar, als is het even wennen aan het *allemeewste*...

Behalve de al genoemde zaken staat in sommige landen met een eenvoudige postcode (alleen cijfers) deze in de stempels vermeld. Ook daarvan is een verzameling op te bouwen! Het wordt er alleen de laatste tijd niet eenvoudiger op de volledige collectie van een bepaald gebied te bemachtigen, omdat vrijwel overal de afstempeling niet meer *lokaal* plaats heeft, maar in grote sorteercentra. Een paar voorbeeldjes uit een land dat werkt met 4-cijferige postcodes op de stempels:

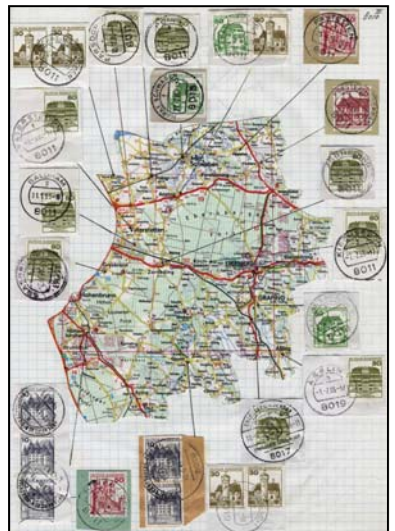

Het is maar een voorbeeldje. Toch is met weinig geld en veel snuffelen een land als Oostenrijk op deze manier wel compleet te krijgen. Speurend op internet vindt men al snel welke postcodes nu in gebruik zijn en welke *niet* op poststukken zullen voorkomen. Sommige postcodes zijn namelijk verbonden aan afhaal-kantoren van postbussen. Daar gaat dus wel post *heen*, maar er komen geen gestempelde zegels *vandaan*. Een volgende uitdaging is op te zoeken welke kantoren en dus welke codes zijn opgeheven en wanneer. Door de verzameling te beperken tot het gebruik op een bepaalde emissie kan men dan toch een complete verzameling postcodestempels krijgen. Al verzamelend ontdek je vanzelf (nou ja, je moet er wel eens literatuur voor raadplegen!) hoe het systeem in elkaar zit en kom je er ook achter waarom een zegel uit dezelfde emissie op de vakantiekaart van je buurman merkwaardigerwijs een *Duitse* postcode draagt. (De Oostenrijkse postcode is 6992.)

Een officiële wedstrijdverzameling, waarin men elke zegel+stempel van een duidelijke documentatie moet voorzien oogt voor niet-ingewijden gauw saai. Maar als u niet de ambitie heeft punten te scoren kan een post-codeverzameling er ook anders uitzien en wat fleuriger overkomen.

Nevenstaand voorbeeld dateert uit de tijd dat Duitsland (nog zonder de toenmalige DDR) viercijferige postcodes hanteerde. Deze postcodes waren gekoppeld aan een *gemeente*. In een gebied waar veel gemeenten waren gefuseerd was het beeld overzichtelijk. Een even groot gebied in Beieren of Sleeswijk-Holstein, waar men door andere politieke prioriteiten de vele kleine gemeenten intact had gelaten liet een heel ander beeld zien. Omdat het blad toch lang niet compleet is en vanwege de plaatsruimte een miniatuur van de helft van de postregio rond Grafing bij München.

Het volgende artikel zal gaan over tarieven en portvrijdom.